

УДК 316.343.37:314.18

JEL Classification: R20; J43

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202002068>

Г.І. САБЛУК

Особливості ролі сільської жінки в сім'ї

Мета статті - розкрити соціальну особливість ролі сільської жінки в сім'ї з огляду на трансформаційні процеси, що відбуваються в суспільному житті.

Методика дослідження. Методами узагальнення надано аналіз природного життя людства, заснованого на сукупності соціальних норм та різних фізіологічних проблемах, зокрема, охарактеризовано своєрідний мікросвіт життя людей села. Використано економічно-статистичну інформацію щодо проблем, які поєднані з особливостями жіночої ролі у формуванні та розвитку сімейних відносин. Приділено особливу увагу характеристиці сім'ї як малої соціальної групи суспільства.

Результати дослідження. Визначено сутність ролі жінки, яка проживає в сільській місцевості, її споконвічну активну позицію, її роль у сім'ї та суспільстві. Висвітлено проблеми, які нині переважають на селі, умови праці й побуту селян, що є першою ознакою при формуванні сім'ї та норми її існування. Проаналізовано трансформацію поглядів жінки на життєвий світ, враховуючи проблеми нинішнього часу, тобто прилаштування до нових умов сучасного життя в ринковому світі.

Елементи наукової новизни. Підкреслено особливу роль сільської жінки в її орієнтації на власну працю, бажання бути господинею з метою підвищення життєвого рівня сім'ї, адже в умовах економічної кризи, що склалася в сільській місцевості, соціальні ролі жінок у провідній когорті. Сільська жінка прагне побудувати нормальну сім'ю з її позитивним мікрокліматом і виконати свою природну функцію - народити і виховати достойних дітей, бути продовжувачкою роду.

Практична значущість. Зроблено вагомий наголос на сім'ї як на окремій інституції, яка повинна бути трансформатором соціальних норм і поведінки людини в суспільстві, яка формує погляди членів сім'ї на майбутнє життя. При цьому відповідальна і найактивніша роль відводиться жінці, яка проживає в сільській місцевості. Табл.: 2. Бібліогр.: 16.

Ключові слова: сім'я; сільська жінка; сімейні відносини; інституція; господиня; економічна криза; соціальна роль.

Саблук Ганна Іванівна - старший науковий співробітник відділу соціально-економічного розвитку сільських територій, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)
E-mail: alexey@iae.kiev.ua

Постановка проблеми. Вічною проблемою усіх часів було і залишається соціальне становище селянства, а тим паче, коли стан українського села викликає особливе занепокоєння.

За останні десятиліття на всій території України сільське населення зазнало інтенсивних змін: зростає вплив сільської молоді у міста близького і далекого зарубіжжя, відбуваються негативні демографічні процеси, які давно зайшли за гранично допустимі межі відтворення людності в сільській місцевості. Відбувається старіння села. При цьому соціальним викликом стало соціальне становище жінки-селянки, яка опинилася в центрі назрілих трудових і життєвих відносин.

Саме жінка, яка проживає в сільській місцевості, заслуговує на особливе визнання, бо

саме ця сільська місцевість, її природні фактори у взаємодії з працею людини стають необхідною умовою для забезпечення життєвого рівня сільських людей при підвищенні ефективності суспільного виробництва та зростання національного багатства країни. І саме тут проявляється здатність жінок з їх відповідними рисами характеру брати активну участь у суспільному виробництві, займати відповідне місце у системі суспільного поділу праці і, зокрема, їх ролі в сім'ї.

Формування демографічної бази відтворення сільського населення, а звідси - саме ставлення до жінки як основи трудового потенціалу, навколо якої складається сім'я, має особливе значення для суспільства. Із жінки починається життя, бо вона приводить у світ нову людину. Через власні почуття жінка переливає в душі своїх дітей любов до рідного краю, землі, вчить творити добро і пишатися своїм родом.

© Г.І. Саблук, 2020

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує велика потреба в дослідженнях проблеми соціального становища жінки в сім'ї та розгляду цього питання в часі і просторі. Науково обґрунтовані визначення цих питань висвітлювалися у працях таких вчених, як: О. Бородіна, І. Прокопа [12], С. Буртак [1], Л. Молдаван [16], О. Пиріжок [8], І. Сушицька [14], К. Якуба [15] та ін.

Мета статті - розкрити соціальну особливість ролі сільської жінки в сім'ї з огляду на трансформаційні процеси, що відбуваються в суспільному житті.

Виклад основних результатів дослідження. Природне життя людства тісно зав'язане на сукупності соціальних норм, правил поведінки та різних фізіологічних проблемах, що характеризують своєрідний мікросвіт, який утворює соціальну структуру суспільства, це - сім'я. І кожен конкретну сім'ю треба розглядати як малу соціальну групу, члени якої на моралі шлюбного союзу чи кровної родинності поєднані спільним побутом та відповідними відносинами. І саме в сім'ї, у її формуванні та розвитку сімейних відносин визначна роль належить жінці. Поціновувати жінку в повсякденні, сприяти розвитку її природних здібностей і талантів на самоствердження стає на сьогодні так чи інакше основним завданням суспільства.

Розкриття згаданого питання повною силою торкається вивчення життєвого становища жінки-селянки, починаючи ще з його глибокого коріння та соціології жіночої праці, що формувалися національними особливостями в сільському середовищі.

Світ визнає, що жінці в соціології людського фактора належить важливе місце в суспільстві на всіх етапах його розвитку, а це свідчить про її споконвічну активну позицію, про її роль у сім'ї та суспільстві.

Глибокі наукові дослідження, які велися від епохи Стародавнього Єгипту до періоду закінчення Другої світової війни, переконують у споконвічності проблем, де панувала економічна, соціальна та політична експлуатація працюючої жінки. Адже жінки нарівні з чоловіками займалися обробіткою землі, доглядали за худобою, були бойовими учасницями війн, а також брали активну участь у членстві різних рад, де їхнє слово при тому не зовсім, інколи, бралось до уваги. Проте жінка відстоювала права, поєднуючи виробничу діяльність із сімейними обов'язками, і, насамперед, виконуючи жі-

ночу дітородну функцію, а все це разом давалося дуже й дуже нелегко.

Тематика сімейних відносин досить актуальна в усі часи, і неодноразово висвітлювалася науковцями. Так, К.І. Якуба, відома вчена-науковець, дає таку характеристику: «жінка - це біосоціальна істота, людська особистість, яка, виконуючи притаманну тільки їй дітородну функцію та створюючи в процесі виробництва споживчі вартості, засоби до життя, є продовжувачем роду людського. В такому тлумаченні повною мірою поєднується біологічна, демографічна і соціально-економічна сутність жінки і її роль у суспільстві». На основі досліджень багатьох вчених К. Якуба доводить, що « дискримінація жіночої праці сягає в сиву давнину» [15].

Дослідженнями сімейної тематики, ролі жінки в сім'ї та суспільстві переймалися не тільки науковці, а й письменницький світ висвітлював цю проблему. Українська література значне місце серед творів згаданої тематики відводить «Кайдашевій сім'ї» І. Нечуя-Левицького, «Украдене щастя» І. Франка тощо. Найточніший психологічний портрет жінки-селянки вдало описує Т.Г. Шевченко (поема «Катерина» та ін.), цим самим проклавши глибоку борозну, що зв'язує людську пам'ять натягнутою струною з минульщиною нашого селянства.

У сучасному світі відбулися значні зміни в поглядах на сімейне життя. Звичайно, коли йдеться про жінку, то відразу спрацьовує стереотип жінки-берегині, бо такою вона створена для сім'ї, для продовження роду. Їй належить не тільки народити, а й виховати дітей - і це основна мета кожної жінки. Адже створення сім'ї, потреба реалізувати себе як жінку дає їй відчуття впевненості, приносить природну емоційну стабільність, наповнює життя особливим змістом. Жінка дбає про добрі стосунки з чоловіком, з яким створює сім'ю, бо вони слугують надійним фундаментом сімейного благополуччя, народжує дітей у великій любові і прагне бути взірцем для своїх нащадків.

Трансформація поглядів жінки відбувалася і відбувається постійно. Сучасні жінки відрізняються від попередніх поколінь: вони більш вільні у своїх рішеннях, самостійні, різнобічно розвинені. В багатьох нинішніх сім'ях жінка перебрала на свої плечі більшість родинних проблем. І в цьому немає нічого поганого, адже жінки швидше і краще пристосовуються до нових умов ниніш-

нього життя в ринковому світі, не цураючись при цьому будь-яких робіт. І хоча, як закономірність, жінки займають нижчі посади, ніж чоловіки, в цьому також відмічається особлива роль жінки в суспільному житті. З одного боку, це традиція віків, коли за чоловіками закріплювалася командна роль, а за жінками - виконуюча. І завжди так було, що чоловік - голова держави, сім'ї, він був основним годувальником. Проте в нинішніх умовах жінки не розгубилися. Вони більш посидючі, мрійливі, схильні до порядку, а це тільки примножує успіх справи. Тому в низових ланках працює більше жінок, що надає виробництву переваги, зменшує його виробничі ризики шляхом більшого порядку та дисципліни [5].

Умови праці й побуту, які маємо нині на селі, в більшості знаходяться в глибокій соціально-економічній кризі, і при цьому є першою ознакою при формуванні сім'ї. Реалізація її оптимального варіанта на сучасному етапі потребує докорінного поліпшення, бо кожна жінка прагне зробити свою сім'ю найкращою.

Формування певного твердження про нормальну сім'ю виходить з оцінки економічних явищ, що склалися. Це складний шлях виявлення норми для її існування, на який впливають різні чинники свідомості людей, бо формування ідеальних взірцевих сімей відбувається не тільки за нинішніми умовами. Традиції, що мали місце впродовж історичного часу минулого життєвого періоду в різних природно-кліматичних умовах, національних укладах регіонів, у яких формується сім'я, виявили свій певний вплив на неї.

На науковому рівні сім'я визначена як інституція, що розглядає певні завдання та ставить перед собою виконання конкретних функцій. Такий інституційний підхід визнає сім'ю як соціальну групу, коли саме суспільство затверджує для неї нормативну структуру з визначенням її функціонального характеру, що являє собою цілу систему і ґрунтується на цілісності взаємозалежних стосунків в сім'ї - між чоловіком і жінкою. Цим взаємовідносинам присвячена гендерна політика як процесу вираження характеру існування людей в соціально-побутовому світі, де основна увага приділяється людині в сім'ї, адже сама стать представляється як у біологічному, так і в її належності до соціально-культурного комплексу [10].

Низький рівень соціального розвитку країни, його суспільно-економічних перетворень лише підтримує негативні наслідки гендерної нерівності в суспільстві. Перегляд традиційно чоловічих та жіночих активів, можливостей розширення їх у різних економічних процесах здійснить великий крок вперед у цьому напрямі, що у світі вважається мейстрімінгом, тобто виявом уваги суспільства до гендерних відмінностей та забезпечення інституційного розвитку з метою рівності чоловіків і жінок [14].

Постійна дискримінація в сільському суспільстві та прояви у наш час минулих гендерних стереотипів призначає для сільської жінки низький статус. Нібито сучасний стан розвитку суспільства, на думку багатьох дослідників, і змінив докорінно обличчя сім'ї, проте жінка-селянка не має потрібної суспільної підтримки стосовно лідерства в сім'ї, бо переважно рішення приймають чоловіки. Звідси й низька самооцінка жінок та недостатній досвід менеджменту. На рівні сільської місцевості ті організації, які могли б надати консультації з питань щоденних потреб, майже відсутні.

У сучасних сім'ях репродуктивні ролі розподіляються за їх формою. Так, традиційних сімей, де жінці в основному відведені ролі матері, господині, - дві третини українських сімей, а приблизно третина їх належить до егалітарного типу. В таких сім'ях України ролі між чоловіком і жінкою поділені однаково, за можливостями та уподобаннями партнерів, і саме таких сімей серед молодого подружжя найбільше (60%). Статистика доводить, що сільська місцевість налічує значно менше молодих сімей, ніж у цілому по Україні, а тому можна стверджувати, що в Україні показник традиційних сімей вищий за середній [1, с. 3].

За дослідженнями І. Сушицької, доцільно розглядати проблеми жінки за трьома основними функціями: громадянки, трудівниці та матері. Але і в такому асоціюванні на перше місце претендує роль та становище жінки в сім'ї та суспільстві [14].

Із-за обставин, що склалися нині на селі, сільська жінка опинилася в стані безробітної людини. Вона позбавлена участі у трудовій професійній діяльності, у щонайменших проявах своїх професійних і природних здібностей через причину відсутності робочих місць на селі. Поступово еволюція поглядів змінила і саме ставлення суспільства

до людини, її поведінки, і в тому числі до жінки.

Нині українська жінка-селянка, хоча ніде і не зареєстрована як підприємець, забезпечує продовольчу безпеку країни поряд із великими агропідприємствами. Більшість жінок на селі залучені до сільського підсобного господарства на вирощуванні овочів, різної кулінарної зелені, фруктів та продукції молочного виробництва.

За допомогою гендерного аналізу сільської громади Вінницької області сімейні жінки на ведення підсобного господарства витрачають 6 год на добу, чоловіки - 2,7-3,6 год. При цьому всі домашні роботи залишаються переважно жіночими. Сюди входять придбання продуктів (закупівля і доставка), приготування їжі на сім'ю, прибирання у будинку та в дворі, догляд за малими дітьми і старими батьками. Чоловікам залишається більш важка фізична робота, пов'язана в основному з технікою. Тут особливу роль відіграє рівень облаштованості житла, що найбільш актуально сьогодні для села. Так, як приклад, цей же аналіз показує, що в районному центрі Іллінці водопровід наявний в 11% житлових приміщень, каналізація - 8, ванни - 6, центральне опалення - в 11%. І хоча відстань до обласного центру не така й велика (60 км), проте практично нездоланна через відсутність нормального транспортного сполучення та брак грошей. Це також відбивається на робочому часі жінки, бо їй треба намагатися забезпечити різноманітність і комплексність приготування їжі за рахунок заощадження з інших витрат [2].

Сільська жінка (тобто близько 7,5 млн осіб) у своєму повсякденному житті стикається з цілою низкою необлаштованих проблем. Так, 32% жінок не мають вдома доступу до питної води, 48% жінок - необхідних медичних послуг, 67% жінок у сільській місцевості не мають вдома доступу до мережі Інтернет [1].

Жінки українського села більше зорієнтовані на власну працю, що важливо для доходу сім'ї. Їхнє бажання бути господинею самої себе і при цьому досягти балансу між тими обов'язками, які можуть виконуватися щодо підприємства та надання можливості підвищення життєвого рівня їхніх сімей. Серед найпоширеніших видів самозайнятості сільських жінок - реалізація (перепродаж) речей (на 22 чоловіки - 59 жінок), вирощу-

вання худоби (на 10 чоловіків - 17 жінок), торговельні пункти з приготування їжі (на 3 чоловіки - 14 жінок) та інші види комерційної діяльності [2].

Українські сільські жінки обробляють власні земельні ділянки, планують сівозміну на них, доглядають худобу, беруть участь безпосередньо в активній діяльності свого домогосподарства. При цьому 40% сімей взагалі не замислюються над вирощеним і заробленим, адже в багатьох сім'ях повністю відсутня автоматизація виробництва, що покладає левову частину домашніх справ на жіночі плечі.

Праця на земельних ділянках - найбільш виснажлива. За дослідженнями Л. Молдавн, «працездатні жінки, котрі вимушені повністю переключатися на особисте підсобне господарство, йдуть на збільшення присадибних ділянок і нарощування поголів'я худоби в особистому секторі для того, щоб підтримати свій сімейний бюджет... Сукупна суспільно необхідна зайнятість сільських працездатних жінок щоденно становить понад 15 годин» [16]. Такий показник робочого часу перевищує будь-які фізіологічні норми, тому не дивно, що сільська жінка будь-коли може захворіти і зустрітися з небажаним діагнозом.

Значно погіршилося за останні 20 років й репродуктивне здоров'я жінок. Рівень народжуваності сільського населення з розрахунку на 1000 осіб знизився від 13,7 до 9,2 осіб, рівень смертності зріс від 14,4 до 17,5 осіб, що перевищує аналогічний показник смертності міського населення в 1,3 рази.

Найчастіше сільську жінку вражає жіноча онкологія, бо в селі відсутній вчасний медогляд. Діагностика проводиться вкрай недостатньо, або й взагалі не проводиться, а виявлені хвороби часто не піддаються лікуванню. Так, по Рівненській області такий показник сягає 13,1%, по Луганській - 21,6% [5].

Українське село помітно деградує у зв'язку з активізацією міграційних процесів. Особливий рух відзначається серед сільської молоді, зростає частка жінок-мігранток. Нині їх близько 53% від загальної кількості мігрантів [9].

Проте жінка, яка залишилася жити в селі, вона свята й велична. Адже вона набідувалася за своє життя вдосталь: обділена увагою і потрібною розкішшю, замучена працею, принизливо-недоглянута ні чоловіком,

ні суспільством. Вона встає раніше сонця, щоб доглянути худобу, а потім зібране молоко від корови віддає за низькими цінами заготівельнику. Далі її чекає хатня робота: наварити, всіх нагодувати, в школу відправити, при цьому самій немає часу поїсти, бо треба нагріти води для миття посуду і перемити її, а потім прибрати у хаті та йти знову у двір, де чекає її та сама живність, а за рогом хати присадибна ділянка, щоб боротися з бур'янами. Ось та звична схема, за якою живе сільська жінка. Зморену за цілий день, важко уявити цю жінку, яка зможе іще ввечері сісти до комп'ютера, хоча 34% сільських жінок мають вищу та неповну вищу освіту, проте доступу до інформаційних і комунікаційних ресурсів майже немає. При цьому вона ще встигає піти на якусь роботу, якщо таку знайде, бо в селах України повне безробіття. В тих селах, де є школи, дитячі садки, сільрада, хоч якийсь маленький медпункт, там ще залишилися робочі місця для жінок. Але це невелика їх частка. Для всіх решти сільських жінок і влітку, і взимку активна праця замикається у власному дворі та на городі (з усної бесіди з селянками с. Новоселиці Кельменецького району Чернівецької області).

Занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи - найгостріша проблема на селі. Зокрема, 41% сільських сімей нині за межею бідності. Село старіє, більше половини сільських будинків від 50 років і старше. Порожніх хат стає все бі-

льше і більше, затухають сільські вулиці, тобто село поступово вимирає.

В умовах економічної кризи, яка склалася в сільській місцевості, соціальні ролі жінок в передовому авангарді. Незважаючи на те, що нинішній час на стороні того, щоб чоловіки більше вникали у проблеми сімейних турбот, вони не бажають брати належну участь у виховуванні дітей та виконувати хатні обов'язки, яких так багато у сільському житті. Тому складається незаперечлива ситуація, що призводить до розриву сімейних відносин. Недаремно останніми роками засобами масової інформації наполегливо демонструється образ жінки, яка не уявляє себе в ролі дружини, матері, бо вона вбачає себе такою, яка створена для себе, і в цьому її сенс життя. Найкращий її погляд у світ - це шукати роботу за кордоном і змінити місце проживання.

Однією з найсильніших в структурі потреб жінки є потреба в дітях. Побудувати справжню сім'ю, з її позитивним мікрокліматом, - це мрія про жіноче щастя кожної жінки. І та жінка, яка здатна творити таке безцінне духовне багатство, віддається повністю любові і взаємній повазі до чоловіка, до дітей, яких хоче народити та створити для них домашній затишок і материнське розуміння. Проте нинішня економічна ситуація в країні не на боці жіночої правди, бо спостерігається зниження народжуваності (табл. 1).

1. Динаміка шлюбності та сумарного коефіцієнта народжуваності в сільській місцевості

Рік	Кількість шлюбів		Сумарний коефіцієнт народжуваності (на одну жінку)
	одиниць	на 1000 осіб наявного населення	
1990	133469	7,9	2,3
1995	123394	7,4	1,8
2000	80130	5,0	1,5
2005	79254	5,2	1,5
2010	74253	5,2	1,8
2015	76291	5,9	1,7
2018	51269	4,0	1,4

Джерело: Населення України за 2018 рік. Демограф. щорічник. Київ : Державна служба статистики України, 2019. С. 54, 74.

Таке дослідження доводить, що відбувається природне скорочення сільського населення, про що свідчать дані табл. 2. Це результати останнього п'ятого суцільного обстеження соціально-економічного становища сільських населених пунктів, проведеного Державною службою статистики

України (за формою державного статистичного спостереження № 1-село «Соціально-економічна характеристика сільського населеного пункту станом на 1 січня 2014 року»). Найвразливіші показники виявлені у Полтавській, Вінницькій, Житомирсь-

кій, Харківській, Хмельницькій та Чернігівській областях.

Звичайно, задоволення потреби людини в коханні, в емоційному спілкуванні, у відчутті, що комусь потрібна - це запорука міцного шлюбу. На жаль, у наш складний час є такі сім'ї, де мають місце постійні незадоволення, конфлікти, докори один одному. За дос-

лідженнями науковців, по Україні 80-85% сімей, де ці конфлікти відбуваються. Оцінювати власні помилки та вміти поступитись - ось які правила стабільності сім'ї. І. Сушицька наводить дані, що до 75% жінок і чоловіків України поступаються один одному дуже рідко, а інші - ніколи не поступаються [14].

2. Сільські населені пункти, де протягом 2011-2013 рр. не було народжених та відбулось природне скорочення населення

Область	Сільські населені пункти (одиниць), в яких		До загальної кількості сільських населених пунктів, %, де	
	не було народжених	кількість померлих перевищує кількість народжених	не було народжених	кількість померлих перевищує кількість народжених
УКРАЇНА	4097	21154	15,2	78,3
Вінницька	147	1305	10,2	90,1
Волинська	42	687	4,0	65,5
Дніпропетровська	262	1084	18,6	77,0
Донецька	220	921	20,4	85,4
Житомирська	235	1343	14,7	84,3
Закарпатська	2	230	0,3	39,7
Запорізька	142	721	15,6	79,3
Івано-Франківська	30	514	3,9	67,4
Київська	128	1004	11,4	89,7
Кіровоградська	180	727	18,9	76,4
Луганська	192	629	24,9	81,7
Львівська	142	1340	7,7	72,5
Миколаївська	120	554	13,7	63,3
Одеська	124	670	11,2	60,3
Полтавська	436	1484	24,9	84,8
Рівненська	44	609	4,4	61,0
Сумська	489	1188	35,0	84,9
Тернопільська	35	898	3,4	87,9
Харківська	406	1291	24,7	78,6
Херсонська	49	404	7,7	63,7
Хмельницька	120	1299	8,5	91,9
Черкаська	87	751	10,6	91,7
Чернівецька	2	212	0,5	53,3
Чернігівська	463	1289	32,2	89,6

Джерело: Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України : стат. зб. Київ : Державна служба статистики України, 2014. С. 24.

Будучи трансформатором соціальних норм і поведінки людини в суспільстві, сім'я повинна здійснювати вагомий вплив на формування людини майбутнього. Це свого роду батьківсько-материнська академія, яка формує погляди на майбутнє життя. Цій виховній функції увагу повинні приділяти батьки, і це більшою мірою усвідомлює жінка. Тому жінка є першим вихователем своїх дітей і до неї вищі вимоги, ніж до чоловіка. Жінка більше часу проводить вдома і за нею

відповідна спрямованість на формування особистості дитини. Адже і взаємини в сім'ї, і характер стосунків та рівень взаєморозуміння залежить саме від жінки, а в сільській сім'ї - тим паче, бо люди села - цілеспрямовані, працьовиті та наполегливі. Дівчина, яка виросла в селі, розраховує лише на власні сили і вміє цінувати те, чого досягла в житті власною неймовірною працею. І така «селючка» пишається своєю жіночою роллю

і тим, що виросла в селі та навчилася любити рідну природу та людей.

Проте така багатофункціональна роль жінки ніяк її не виправдовує. Національний механізм нашого соціального управління повинен удосконалюватися в плані подальшого визначення становища жінок у сім'ї, виходячи з того, що і чоловіки, і жінки рівні як особистості й повинні мати рівні права, а тим самим була б створена можливість для розвитку української жінки, тим більше, для жінки-селянки, яка сьогодні розраховує лише на власні сили. Але сільські жінки - загартовані, хоч їм буває важко в житті. Вони попри всякі складнощі та сільські проблеми віддають свою любов рідній землі, пишаються своєю ріднизою і викликають велику повагу.

Висновки. Розглядати проблеми розвитку сільського господарства і сільських районів неможливо без оцінки ролі жінок, які проживають у сільській місцевості. Саме село загартовує людей, і жінка, будучи наполегливою, використовує кожен шанс, жертвує власними потребами для досягнення своїх цілей, при цьому звикаючи до будь-яких умов життя. Саме жінки виконують найважливіші функції у домашньому господарстві, по догляду за дітьми та похилими батьками. Вони вміють цінувати те, чого досягли не ймовірною працею, бо навчилися любити природу і українську землю, шанувати народні звичаї та обряди.

Зміни в суспільстві трансформують сім'ю. Створюються нові можливості для реалізації жінки як особистості, щоби бути нарівні з чоловіком у сім'ї, рівноправними її членами. Роль жінки в сім'ї - визначна, бо саме від неї залежить моральне і фізичне здоров'я майбутнього покоління, а це добробут нації. Для цього державі слід відповідально підійти з ухвалою ряду законів про встановлення певних режимів при використанні жіночої праці, враховуючи її освіту та кваліфікацію.

Чим більш довірливі й гармонійні стосунки між чоловіком і жінкою, тим більш співчутливі у спільних інтересах члени сім'ї, тим вища їх моральна цінність. Така модель сімейних відносин повинна забезпечити нормальні умови для суспільно-виробничої діяльності жінки [12].

Людські цінності, справедливість та рівність в українському суспільстві - ось що визначатиме поліпшення прав та можливостей сільських жінок. Нині маємо багато обмежень у повсякденних жіночих турботах, що не дають їм можливості розвиватися. Це стосується насамперед сімейного підсобного господарства, фермерства, де немає належного розвитку, частково чи повністю відсутня механізація процесів, що створює бар'єри у доступі сільських жінок до економічних інтересів господарювання. При цьому фінансова освіченість більшості жінок лишається дуже низькою.

Нинішній час господарювання сільських жінок та ведення агробізнесу ставить такі першочергові завдання:

- проводити відповідні семінари, конференції, зібрання на Дні поля в селах чи неподалік їх розміщення;
- організовувати зустрічі з відомими спеціалістами, обмінюватися досвідом з колегами;
- забезпечувати людей друкованими матеріалами.

Навчання сільських жінок надасть тільки користь для розвитку сільських територій, примножить плеяду справжніх професіоналок для створення потужного класу підприємців [8].

У свою чергу це піднесе на вищий ступінь роль жінки і в сім'ї, і в суспільстві. Засоби масової інформації мають забезпечити об'єктивну оцінку діяльності жінки в кожній ланці її повсякденного життя.

Поліпшення становища жінки можливе за умов об'єднання зусиль та концентрації волі насамперед чоловіків до проблем жіноцтва, їх відношення до ролі самої жінки в сім'ї. І це завдання вимагає використання всього інтелектуального потенціалу нашого суспільства і країни в цілому.

При цьому жінки повинні більше залучати себе до участі у справах держави, бути в центрі боротьби за правомірні економічні інтереси. Адже має місце кризовий стан соціально-економічної сфери: ріст злочинності, безробіття, конфліктність у сім'ях, що справляє істотний вплив на якість життя, передусім на жінок. Тому саме жінкам треба знаходити нові підходи до розв'язання нагальних життєвих проблем, тим самим доводячи роль і місце жінки в суспільстві.

Список бібліографічних посилань

1. Буртак С. Сільські жінки успішні - через підтримку розвитку сімейного фермерства та кооперації. URL : <https://genderindetail.org.ua/library/ukraina/silski-zhinki-uspishni-cherez-pidtrimku-rozvitku-simeynogo-fermerstva-ta-kooperatsii-1341160.html>.
2. Гендерні стосунки в контексті сільської України. Гендерний аналіз сільської громади Вінницької області. Інформаційно-консультативний жіночий центр. URL: <http://www.wicc.net.ua/category/s-l-s-k-zh-nki>.
3. Дослідження стану підприємництва серед жінок в Україні. Київський міжнародний інститут соціології для проєкту Нью біз нет, 2000.
4. Економічна активність населення України 2018 : стат. зб. Київ : Державна служба статистики України, 2019. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/07/zb_EAN_2018.pdf.
5. *Жіноче серце, сповнене любові: Портрети киянок на початку XXI ст. : Збірка нарисів / упоряд.: Г.М. Менжерес.* Київ : Просвіта, 2003. 520 с.
6. Забезпечення прав та розширення можливостей сільських жінок. URL : http://www.wicc.net.ua/media/rozshyrennia_prav_ta_mozhlyvostej_silskyh_zhinok.pdf
7. Населення України за 2018 рік. Демограф. щорічник. Київ : Державна служба статистики України, 2019. 188 с. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/12/zb_ukr_2018.pdf.
8. Пиріжок О. Чому освіта жінок в селах може прокачати український агробізнес? URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/08/2/639253/>.
9. Саблук Г. І. Міграційні процеси як наслідок негативних тенденцій в житті сільських жінок. *Економіка АПК*. 2019. № 10. С. 71-78.
10. Саблук Г. І. Соціально-психологічний фактор у житті сільської жінки. *Економіка АПК*. 2016. № 3. С. 66-73.
11. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України : стат. зб. Київ : Державна служба статистики України, 2014. 187 с.
12. *Соціоекономічний розвиток сільського господарства і села: сучасний вимір* / [О.М.Бородіна, І.В.Прокопа, В.В.Юрчишин та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф., чл.- кор. НАН України О.М.Бородіної ; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. Київ, 2012. 320 с.
13. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року / Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Булавка О. Г. та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка та О. Г. Булавки. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 74 с.
14. Сушицька І. Трансформація ролі та становища жінки у сучасній українській сім'ї. *Вісник НАКККіМ*. 2013. № 3. URL : http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vdakkkm_2013_3_27.
15. Якуба К. І. Жінки в трудовому потенціалі села : монографія. Київ : Аграр. наука, 1998. 280 с.
16. Moldavan L., Employment of Women in Rural Areas and the Problem of Unemployment there. *The Now Days Problems of Women at the Labor Market and Possible Decisions*. Ministry of Family and Youth Affairs of Ukraine, Ukrainian Social Research Institute, International Bureau of Labour, 1998.

References

1. Burtak, S. (n.d.). Silski zhinky uspishni - cherez pidtrymku rozvytku simeinoho fermerstva ta kooperatsii [Rural women are successful through support for the development of family farming and cooperation]. Retrieved from: <https://genderindetail.org.ua/library/ukraina/silski-zhinki-uspishni-cherez-pidtrimku-rozvitku-simeynogo-fermerstva-ta-kooperatsii-1341160.html> [In Ukrainian].
2. Hendernyi analiz silskoi hromady Vinnytskoi oblasti [Gender relations in context of rural Ukraine. Gender analysis of rural community in Vinnytsia region]. *Informatsiino-konsultatyvnyi zhinochyi tsentr*. Retrieved from: <http://www.wicc.net.ua/category/s-l-s-k-zh-nki> [In Ukrainian].
3. *Doslidzhennia stanu pidpriemnytstva sered zhinok v Ukraini [Research on the state of entrepreneurship among women in Ukraine]*. (2000). Kyivskiy mizhnarodnyi instytut sotsiologii dlia instytut sotsiologii dlia proektu Niu biz net [In Ukrainian].
4. *Ekonomichna aktyvnist naseleння Ukrainy 2018: Stat. zbir. [Economic activity of the population of Ukraine 2018: statistical collection]*. (2019). Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/07/zb_EAN_2018.pdf [In Ukrainian].
5. Menzheres, H.M. (Ed.) (2003). *Zhinoche sertse, spovnene liubovi: Portrety kyanok na pochatku KhKhI st.: Zbirka narysiv [A woman's heart full of love: portraits of Kiev women at the beginning of the 21st century: Collection of essays]*. Kyiv: Prosvita [In Ukrainian].
6. Zabezpechennia prav ta rozshyrennia mozhyvostei silskykh zhinok [Ensuring the rights and empowerment of rural women]. Retrieved from: http://www.wicc.net.ua/media/rozshyrennia_prav_ta_mozhlyvostej_silskyh_zhinok.pdf [In Ukrainian].
7. *Naseleння Ukrainy za 2018 rik. Demohraf. Shchorichnyk [Ukraine's population for 2018: demographic yearbook]*. (2019). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/katu/2019/zb/12/zb_ukr_2018.pdf [In Ukrainian].
8. Pyrizhok, O. (2018). Chomu osvita zhinok v selakh mozhe prokachaty ukrainskyi ahrobiznes? [Why can women's education in rural areas pump Ukrainian agribusiness?]. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/08/2/639253/> [In Ukrainian].
9. Sabluk, H.I. (2019). Migrantsiini protsesy yak naslidok nehatyvnykh tendentsii v zhytti silskykh zhinok [Migration processes as a consequence of negative trends in rural women's lives]. *Ekonomika APK*, 10, pp. 71-78 [In Ukrainian].
10. Sabluk, H.I. (2016). Sotsialno-psykholohichniy faktor u zhytti silskoi zhinky [Socio-psychological factor in the life of a rural woman]. *Ekonomika APK*, 3, pp. 66-73 [In Ukrainian].
11. *Sotsialno-ekonomichne stanovishche silskykh naselenykh punktiv Ukrainy: Stat. zbirnyk [Socio-economic situation of rural settlements of Ukraine: statistical collection]*. (2014). Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [In Ukrainian].
12. Borodina, O.M., Prokopa, I.V., Yurchyshyn, V.V., et al. (2012). *Sotsioekonomichniy rozvytok silskoho hospodarstva i sela: suchasnyi vymir [Socioeconomic development of agriculture and village: modern dimension]*. O.M. Borodina (Ed.). Kyiv: NAN Ukrainy; In-t ekon. ta prognosuv. [In Ukrainian].
13. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Y., Bulavka, O.H., et al. (2013). *Stratehichni napriamy staloho rozvytku silskykh terytorii za period do 2020 roku [Strategic directions for sustainable development of rural areas for the period up to 2020]*. Yu.O. Lupenko & O.H. Bulavka (Eds.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
14. Sushytska, I. (2013). Transformatsiia roli ta stanovishcha zhinky u suchasni ukrainskii simi [Transformation of the role and position of women in the modern Ukrainian family]. *Visnyk NAKKkiM*, 3. Retrieved from: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vdakkkm_2013_3_27 [In Ukrainian].

15. Yakuba, K.I. (1998). *Zhinky v trudovomu potentsiali sela: monohrafiia* [Women in the labor potential of the village: monograph]. Kyiv: Ahrar. nauka [In Ukrainian].

16. Moldavan, L. (1998). Employment of women in rural areas and the problem of unemployment there. *The Now Days Problems of Women at the Labor Market and Possible Decisions*. Ministry of Family and Youth Affairs of Ukraine, Ukrainian Social Research Institute, International Bureau of Labour [In English].

Sabluk H.I. Features of the role of a rural woman in family

The purpose of the article is to reveal the social peculiarity of the role of a rural woman in family in terms of the transformation processes that take place in public life.

Research methods. *The methods of generalization gave an analysis of the natural life of mankind, based on a set of social norms and various physiological problems, in particular, characterizing a peculiar micro-world of the life of peasants. Economic and statistical information on problems that are combined with the peculiarities of women's role, formation and development of family relationships was used. Particular attention was paid to characterizing family as a small social group in society.*

Research results. *The essence of the role of a woman living in the countryside, her original active position, her role in the family and society were determined. The current problems in the countryside, working conditions and way of life of peasants, which are the first signs in the formation of family and norm of its existence, were highlighted. The transformation of women's views on the lifeworld was analysed, taking into account problems at the present time, that is, adapting to the new conditions of modern life in the market world.*

Elements of scientific novelty. *The role of a rural woman in her orientation to her own work, her desire to be a homemaker in order to raise the standard of living of family, as the social role of women in the foreground was emphasized in context of the rural economic crisis. Rural woman seeks to build a normal family with her positive microclimate and to fulfil her natural function, namely to give birth, to raise decent children, and be a successor.*

Practical significance. *The emphasis was placed on a family as a separate institution, which should be a transformer of social norms and human behaviour in the society that shapes family members' views on the future life. The responsible and most active role was given to a woman living in rural areas. Tabl.: 2. Refs.: 16.*

Keywords: family; rural woman; family relations; institution; housewife; economic crisis; social role.

Sabluk Hanna Ivanivna - senior research fellow of the department of social and economic development of rural territories, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony st., Kyiv)
E-mail: alexey@iae.kiev.ua

Саблук А.И. Особенности роли сельской женщины в семье

Цель статьи - раскрыть социальную особенность роли сельской женщины в семье учитывая трансформационные процессы, происходящие в общественной жизни.

Методика исследования. *Методами обобщения дан анализ естественной жизни человечества, основанный на совокупности социальных норм и различных физиологических проблемах, в частности, охарактеризован своеобразный микромир жизни людей села. Использована экономико-статистическая информация по проблемам, которые сопряжены с особенностями женской роли, формирования и развития семейных отношений. Уделено особое внимание характеристике семьи как малой социальной группы общества.*

Результаты исследования. *Определены сущность роли женщины, которая проживает в сельской местности, ее изначальную активную позицию, роль в семье и обществе. Освещены проблемы, которые сейчас преобладают на селе, условия труда и быта крестьян, что является первым признаком при формировании семьи и нормы ее существования. Проанализирована трансформация взглядов женщины на жизненный мир, учитывая проблемы нынешнего времени, то есть приспособления к новым условиям современной жизни в рыночном мире.*

Элементы научной новизны. *Подчеркнута особая роль сельской женщины в ее ориентации на собственный труд, желание быть хозяйкой с целью повышения жизненного уровня семьи, ведь в условиях экономического кризиса, сложившегося в сельской местности, социальные потребности женщин в ведущей когорте. Сельская женщина стремится построить нормальную семью с её положительным микроклиматом и выполнить свою естественную функцию - родить и воспитать достойных детей, быть продолжательницей рода.*

Практическая значимость. *Сделан весомый упор на семью как на отдельной институции, которая должна быть трансформатором социальных норм и поведения человека в обществе, формирует взгляды членов семьи на будущую жизнь. При этом ответственная и активная роль отводится женщине, которая проживает в сельской местности. Tabl.: 2. Библиогр.: 16.*

Ключевые слова: семья; сельская женщина; семейные отношения; институция; хозяйка; экономический кризис; социальная роль.

Саблук Анна Ивановна - старший научный сотрудник отдела социально-экономического развития сельских территорий, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)
E-mail: alexey@iae.kiev.ua

Стаття надійшла до редакції 05.02.2020 р.

Фахове рецензування: 08.02.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Саблук Г. І. Особливості ролі сільської жінки в сім'ї. *Економіка АПК*. 2020. № 2. С. 68 – 76. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202002068>

Sabluk, H. I. (2020). Osoblyvosti roli silskoi zhinky v simi [Features of the role of a rural woman in family]. *Ekonomika APK*, 2, pp. 68 – 76. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202002068>

* * *